

*Хмиров І.М., д.держ.упр., НУЦЗ України, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-3467-421X*

*Khmyrov I., Doctor in Public Administration, Associate Professor, National
University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv*

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ
ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ**

**MECHANISMS OF STATE REGULATION OF INFORMATION POL-
ICY IN CONDITIONS OF HYBRID THREATS AS A KEY ELEMENT OF
STATE SOVEREIGNTY**

Проаналізовано та здійснено доктринальний синтез концептуальних засад механізмів державного регулювання інформаційної політики в умовах гібридних загроз як ключового елементу державного суверенітету.

В результаті проведеного дослідження констатовано, що сучасна держава зацікавлена у розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, оскільки з її допомогою вона прагне зміцнити свою присутність у межах національної території, стимулюючи економічний розвиток та посилюючи почуття громадянства, та націлено проектувати свій вплив за межі територіальних кордонів. Водночас через специфіку сучасного технологічного розвитку та зростання ролі ІТ-технологій у житті суспільства актуалізується значення інформаційної безпеки держави. Інтегративний характер гібридної війни, яка використовує у тому числі й комунікаційні системи, зумовлює необхідність реалізації інформаційного суверенітету держави.

Ключові слова: *управління, гібридні загрози, протидія та превенція, інформаційна війна, гібридна війна, протидія загрозам, превенція загрозам, гібридні загрози в управлінні.*

In this article, the analysis and doctrinal synthesis of the conceptual foundations of the mechanisms of state regulation of information policy in the conditions of hybrid threats as a key element of state sovereignty is carried out.

As a result of the research, it was established that the modern state is interested in the development of information and communication infrastructure, because with its help it seeks to strengthen its presence within the national territory, stimulating economic development and strengthening the sense of citizenship, and aims to project its influence beyond territorial borders. At the same time, due to the specifics of modern technological devel-

opment and the growing role of IT technologies in the life of society, the importance of information security of the state is actualized. The integrative nature of the hybrid war, which also uses communication systems, necessitates the realization of the information sovereignty of the state.

Keywords: *management, hybrid threats, countermeasures and prevention, information warfare, hybrid warfare, threat countermeasures, threat prevention, hybrid threats in management.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, де інформаційні технології займають все більш вагому роль у різних сферах життя, державне регулювання інформаційної політики стає дедалі більш актуальним завданням для країн. У зв'язку з поширенням гібридних загроз, таких як дезінформація, кібератаки, та інші, виникає потреба в удосконаленні механізмів державного регулювання інформаційної політики. Крім того, удосконалення механізмів державного регулювання інформаційної політики може мати велике значення для забезпечення національної безпеки та боротьби з гібридними загрозами. Дієві механізми регулювання можуть допомогти запобігти кібератакам, ботнетам, дезінформації та іншим загрозам, що можуть вплинути на стабільність та безпеку країни. Таким чином, наукові дослідження у даній сфері вважаються надзвичайно актуальними, оскільки їх результати можуть визначити ефективність та успішність регулювання інформаційної політики в умовах гібридних загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти дослідження сутності гібридної війни знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вчених: О. Данильян, О. Дзьобань, Є. Мануйлов, О. Панфілов, Т. Андрієвський, А. Близнюк, С. Бондаренко, І. Ветринський, М. Гетьманчук, В. Горбулін, О. Дарморіз, Н. Дев'ятко, А. Ділай, Д. Дубов, М. Єнін, Ю. Канарський, Н. Карпчук, О. Комарчук, Л. Компанцева, О. Курбан, В. Курило, О. Литвиненко, В. Ліпкан, Є. Магда, А. Мельниченко, С. Савченко, Л. Смола, В. Петрик. Проте не дивлячись на сталий науковий інтерес в удосконаленні механізмів державного регулювання інформаційної політики чимало аспектів залишаються невирішеними.

Постановка завдання. Метою даної статті є наукове обґрунтування та доктринальний синтез концептуальних засад механізмів державного регулювання інформаційної політики в умовах гібридних загроз.

Виклад основного матеріалу. Стрімка віртуалізація процесу політичної комунікації, розширення кола її ключових акторів породжують новітні механізми інтеракції суспільства та влади. При цьому традиційні політичні комунікативні практики, набуваючи нових рис, змінюють свій інформаційно-комунікативний характер, чим ініціюють зміну більшості усталених соціально-політичних феноменів. У ранг таких попадає найважливіший соціально-політичний інститут – держава. Сучасна держава, залишаючись ключовим актором політики, зазнає ряду сутнісних змін і стикається з серйозними викликами. Наростання процесів геополітичної турбулентності, посилення конкуре-

нції за глобальне домінування трансформують як сам світопорядок, принципи та форми політичного управління, так і традиційні методи контролю над інформаційним простором, що несе потенційну загрозу територіальній цілісності сучасної держави, здійсненню нею незалежної внутрішньої та зовнішньої політики, реалізації суверенітету [1].

На сьогоднішній момент ця проблема зачіпає більшість держав, у тому числі й Україну, цей тип протиборства, слід кваліфікувати як сукупність дій, сфокусованих на руйнуванні основних геополітичних просторів (географічний, економічний, інформаційно-ідеологічний та інформаційно-кібернетичний) суспільства-суперника. Тому з метою збереження незалежності держави, превенції дезінтеграції політичної системи та можливості примусової зміни політичного режиму, а також трансформації політичної картини світу відповідно до уявлень зацікавлених акторів, принциповим питанням стає можливість здійснення інформаційної функції держави та її інформаційної політики [2]. Звертаючись до історичної ретроспективи, слід зазначити, що ідея суверенітету отримала початок у рамках французької політико-правової думки і пізніше була запозичена як основа для втілення реальних політичних порядків. Появу цієї ідеї можна вважати своєрідною відповіддю з боку держави на гіпертрофовану активність церкви у сфері політики. Згодом інститут суверенітету набув офіційного (міжнародно-правового) статусу, заклавши фундамент Вестфальської системи міжнародних відносин, тобто отримав своє формальне закріплення і перестав бути лише теоретико-філософською ідеєю. Конструювання Вестфальської моделі міжнародних відносин при укладанні договорів в Оснабрюку та Мюнстері в 1648 р. ініціювало «нову» інтерпретацію суверенітету, що включає принципи світського суверенітету та рівновагу сил. Слід зазначити, що компоненти цієї моделі накопичувалися століттями аж до врегулювання цього питання та згодом на тривалий період закріпили відповідний статус-кво. Згідно з цим трактуванням, постулювалися верховенство, незалежність, самостійність держави на всій її території, проголошувався принцип невтручання у внутрішні справи держав [3].

Однак сучасність внесла свої корективи, і з другої половини ХХ ст. перегляду піддається сам зміст поняття «суверенітет», а концепція суверенітету набуває нового розуміння. Формується безліч трактувань у діапазоні від заперечення факту його розмивання до визнання, що настала ера «кінця суверенітету» [4]. Більшість із них, спираючись на класичні теоретичні передумови, апелюють до політичної традиції XVIII–XIX ст., асоціюють себе з парадигмами неореалізму та неолібералізму та відводять інституту держави провідну роль у здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики, а також у міжнародних відносинах загалом. Суверенітет у цьому контексті залишається сутнісним атрибутом державного політичного інституту.

Діаметрально протилежного підходу щодо інтерпретації проблеми суверенітету дотримуються представники постпозитивістської парадигми, що вихо-

дить із твердження про втрату національною державою своїх ключових атрибутів в епоху глобалізації, а також посилення ролі у світовій політиці нетрадиційних акторів (неурядових інституцій, мереж). Глобалізація, ініціюючи універсалізацію світу та уніфікацію сучасних спільнот, змінює реальність. Глобальні фінансові, медійні та інші потоки розчиняють національні кордони, трансформуючи саму сутність та функції держави. Так, на думку військового історика і теоретика, професора Єрусалимського університету Мартіна ван Кревельда, у сучасному світі корпорації можуть перевершувати багатством багато держав, а приватні військові компанії (не армії) – надавати вирішальну роль у результаті міжнародних збройних конфліктів, тому сьогодні зовсім незрозуміла роль держави. Тобто десуверенізація та поступове зникнення інституту держави змушує останнє передавати свої функції управління наднаціональним структурам (транснаціональним, міжурядовим та неурядовим), що сприяє зміцненню влади міжнародної спільноти на шкоду державному суверенітету [5].

Слід зазначити, що постпозитивісти не просто звертають увагу на рудиментарність суверенітету, вони наголошують на своєрідній «грі» держави з використанням концепту «суверенітет». Прикриваючись забезпеченням національної безпеки, держава здатна ініціювати створення квазілегітимного підґрунтя для елімінування опозиції. Тому, згідно з пост-позитивістською парадигмою, існування такого традиційного інституту, як держава, відкидає світ назад, занурюючи його в епоху воєн та конфліктів.

Незважаючи на широке поширення цієї парадигми, ми схильні вважати, що такий погляд на державний суверенітет недостатньо аргументований. Він не враховує, що інститут суверенітету, трансформуючись, зберігає своє основне значення. Каталізатором процесу трансформації суверенітету став радикальний стрибок у розвитку технологій. Поява нового медійного середовища та нового засобу розповсюдження та отримання інформації, такого як інтернет, сприявши оформленню глобального інформаційного простору, суттєво посилила значення інформаційного компоненту у понятті суверенітету. Інтернет «не просто взятий на озброєння різними видами соціальних комунікацій, він включає їх у свій простір, своє середовище» і, відтак, інформаційний простір стає все більше пов'язаним зі світовими геополітичними процесами, а сама геополітика перетворюється на «інфополітику».

Широке поширення інформаційно-комунікаційних технологій неоднозначно впливає на політичний процес. З одного боку, спостерігається позитивний ефект: відкривається безмежний доступ до інформації без прив'язки до місця та часу, створюється так звана архітектура участі, з'являється потужний інструмент для зміцнення національного та глобального управління тощо. З іншого боку, проглядаються негативні тенденції: виникли нові погрози інформаційного плану, спрямовані на дестабілізацію суспільства.

Одним із ключових завдань інформаційної політики є підтримка інформаційного суверенітету через розвиток інформаційної інфраструктури, вияв-

лення загроз та створення відповідної законодавчої бази. Захист інформаційного суверенітету має бути комплексним і включати низку аспектів. Одним із базових аспектів інформаційного суверенітету є захист цифрового суверенітету. Слід зазначити, що ключовими характеристиками вітчизняної інформаційно-технічної сфери є нерівномірність і фрагментарність розвитку її компонентів. Найбільшого успіху Україна досягла у сфері розвитку національних пошукових систем, соціальних мереж, навігаційної системи та національного сегменту мережі Інтернет, проте в контексті посилення інтересу до використання національного сегменту інтернету з метою внутрішньополітичного характеру слід зазначити існування такого феномену, як «держава в державі».

Слід зазначити, що хоча дії влади у питаннях регулювання онлайн-простору часто отримують критичну оцінку в питаннях порушення її єдності, проте більшість кроків, які робить наша держава, вже раніше апробовані іншими країнами, відтак, специфіка нашого кейсу у стрімкості та наступальності руху, який охопив усі рівні інтернету. Особливо варто наголосити на популяризації в останні роки концепції суверенітету даних, поширення послуг хмарних технологій та інші інновації в галузі зберігання та обробки даних зумовили тотальне руйнування традиційних геополітичних бар'єрів [6]. Цей факт спричинив посилення кризи довіри в мережі, що сприяло актуалізації питання суверенітету даних, під яким розуміється спроба встановлення розташування даних з достатньою деталізацією для розміщення в межах конкретної національної держави. Це передбачає локалізацію центру обробки даних, національну маршрутизацію, національні поштові служби та національну магістральну інфраструктуру. Проте суверенітет даних не гарантує безпеку даних та приватність, тобто вимоги лише технічного характеру не вирішують проблему суверенітету даних, з метою адекватної відповіді до неї слід включити засоби правового захисту [7]. Так, концепція суверенітету даних означає, що відносини з інформацією у цифровій формі повинні підкорятися юрисдикції тієї країни, де ця інформація.

Елементом комплексного захисту держави та її національних інтересів здатний виступити імідж країни. Його варто розглядати щонайменше у двох проекціях: внутрішньої та зовнішньої (міжнародної), тобто він включає як сприйняття держави власними громадянами, і уявлення про країну, що склалося в зарубіжній громадськості. Дані ресурси здатні приносити державі економічні, політичні вектори (інвестиції, туризм тощо), істотно впливаючи на її внутрішній розвиток і на становище в системі міжнародних координат. Слід, однак, відзначити, що тотальний контроль формування іміджу в принципі скрутний через стихійність і полісуб'єктність даного процесу [8].

Ще однією аспектом інформаційного суверенітету є підтримка «владного суверенітету», тобто безпеки в інформаційно-політичній сфері, що передбачає існування патріотично налаштованої еліти, яка виступає своєрідним гарантом стабільності та наступності системи. Однак частина сучасної

еліти має дисбаланс особистісних і національно-державних цілей, що створює небезпеку корпоративізації еліти і ставить питання про її якість, здатність і бажання діяти насамперед в інтересах Батьківщини та громадян. Ключове значення для забезпечення інформаційного суверенітету держави має стати реалізація грамотно спланованої інформаційної політики, яка передбачає цілеспрямоване управління інформаційними потоками для досягнення суспільно-значимих цілей державного розвитку.

Висновки. Таким чином, в результаті проведеного дослідження стає очевидним, що сучасна держава зацікавлена у розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури, оскільки з її допомогою вона прагне зміцнити свою присутність у межах національної території, стимулюючи економічний розвиток та посилюючи почуття громадянства, та націлено проектувати свій вплив за межі територіальних кордонів. Водночас через специфіку сучасного технологічного розвитку та зростання ролі ІТ-технологій у житті суспільства актуалізується значення інформаційної безпеки держави. Інтегративний характер гібридної війни, яка використовує у тому числі й комунікаційні системи, зумовлює необхідність реалізації інформаційного суверенітету держави. Існує найпростіший спосіб реалізації інформаційного суверенітету – за допомогою тотального контролю та обмеження частини ЗМІ та інтернету, але з урахуванням відповідного балансу та принципу пропорційності втручання держави, натомість в епоху глобалізації та розвитку комунікацій цей підхід малоефективний, оскільки дуже важко захистити політичний простір від інформаційних потоків різного характеру, приміром, переважно здійснювати політику взаємодії та діалогу, яка має співвідноситися з концепцією національної безпеки, а також ґрунтуватися на розвиненій нормативно-правовій базі.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі можуть зосередитися на питаннях ефективності державного регулювання в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва. Розробка міжнародних стандартів та правил для захисту від гібридних загроз може стати важливим кроком в напрямку забезпечення національної безпеки та стабільності.

Список використаних джерел:

1. Ахновська І.О. (2016). Забезпечення інноваційної безпеки національної економіки. *Економіка і організація управління*. Vol. 2(22), 17–27. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/47914>.
2. Краснощоква Ю.В. (2011). Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції. *Управління розвитком*. Vol. 4 (101), 177–178.
3. Неустроєв Ю.Г. (2021). Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки. *Агросвіт*. 2021. Vol. 7–8, 103–108. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.7-8.103

4. Башинська І.О., Шерстньова А. В. (2018). Інноваційна безпека: загрози та шляхи зниження. *Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі: тези доповідей 53-ої наукової конференції молодих дослідників ОНПУ*. (м. Одеса, ОНПУ, 2018р.), Vol. Одеса, 11–13.
5. Еляшевська Н. (2015). Вразливість України до інформаційної війни. *Теле- та радіожурналістика*, Vol. 14, 165–169.
6. Лубкович І.М. (2014). Місце українських медій в інформаційній війні 2013–2014 рр. *Наукові записки інституту журналістики*, Vol. 56, 182–187.
7. Сенченко М. (2014). Запорука національної безпеки в умовах інформаційної війни. *Вісник Книжкової палати*, Vol. 6, 3-9.
8. Lamb Ch.J. (1997). The impact of information age technologies on operations other than war. In *War in the information age: new challenges for U. S. security policy*(ed. by Robert L Pfaltzgraff; Richard H Shultz). Washington: D. C.: Brassey's, 256–268.

References

1. Akhnovska, I.O. (2016), “Ensuring innovative security of the national economy”, *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 2(22), 17–27. > <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/47914>.
2. Krasnoshchokova, Yu.V. (2011), “Innovative enterprise security as a guarantee of competitiveness in the conditions of European integration”, *Upravlinnia rozvytkom* vol. 4, 177–178.
3. Neustroiev, Y. (2021), “The role of innovation in ensuring economic security”, *Agrosvit*, vol. 7-8, 103–108.
4. Bashynska, I. O. and Sherstnyova, A. V. (2018), “Innovative security: threats and ways of reduction”, *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta telekomunikatsiini merezhi. Zbirka dopovidei 53-oi naukovoї konferentsii molodykh doslidnykiv ONPU-ma vyp. 53* [Modern information technologies and telecommunication networks. Collection of reports of the 53rd scientific conference of young researchers of the ONPU-ma issue 53], ONPU, Odessa, Ukraine, pp. 11–13.
5. Eliashevskaya, N. (2015). “Vulnerability of Ukraine to information warfare”. *Tele-ta radizhurnalistyka*, Vol. 14, 165–169.
6. Lubkovitch, I. M. (2014). “The role of Ukrainian media in the information war of 2013–2014”. *Naukovi zapysky instytutu zhurnalistyky*, Vol. 56, 186–187.
7. Senchenko, M. (2014). “A guarantee of national security in the conditions of information warfare”. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, Vol. 6, 3–9.
8. Lamb, Ch. J. (1997). The impact of information age technologies on operations other than war. In *War in the information age: new challenges for U. S. security policy*(ed. by RobertL Pfaltzgraff; Richard H Shultz). Washington: D. C.: Brassey's, 256–268.